

## ασπίς

Τρίτη, 19 Ιουνίου 2012

3:42 πμ

### Σημασία:

Ἡ κν. ασπίδα.

Αρχαίο αμυντικό όπλο, με σχήμα συνήθως στρογγυλό ή ωσειδές και ελαφρά κυρτό, κατασκευασμένο από δέρμα, μέταλλο ή άλλο υλικό, με έναν ιμάντα στην εσωτερική πλευρά του, μέσα από τον οποίο περνούσε ο πολεμιστής τον αριστερό του βραχίονα, και με μία λαβή την οποία κρατούσε με την αριστερή του παλάμη με τέτοιον τρόπο, ώστε να προστατεύεται το σώμα του κατά τη διάρκεια της μάχης.

Παρόμοιο προστατευτικό μέσο που κρατούν σήμερα οι δυνάμεις καταστολής.

Μεταφορικά σημαίνει το σύνολο προστατευτικών μέτρων, προστασία: Ο λαός αισθάνεται ασφαλής κάτω από την ασπίδα της αμυντικής συμμαχίας.

### Εγκυκλοπαιδικά:

Συνήθως το πιο αντιπροσωπευτικό αντικείμενο του οπλισμού θεωρούμε το κάποιο επιθετικό όπλο πχ. «**το πήρε με το σπαθί του**» (συνήθης έκφραση για κάποιον που πέτυχε κάτι επαξίως και χωρίς έξωθεν συνδρομή ή φακελάκι) ή «**θα πάρω το ντουφέκι μου**» (Τραγούδι: «**Πότε θα κάνει ξαστεριά**») ή το Δημοτικό «**θα πάρω το ντουφέκι μου να πάω να γίνω κλέφτης**»\* η το «**οκτώ εκατομμύρια λόγχεις**» του Μπενίτο Μουσολίνι (υπονοούσε την όλη δύναμη του στρατού του).

Σε αντίθεση οι Αρχαίοι Έλληνες ονόμαζαν την ασπίδα «**όπλον**» κατά συνεκδοχήν<sup>[1]</sup> και την ασπίδα θεωρούσαν ως το σύμβολο του οπλισμού πβ. το γνωστό Λακωνικό: «**η ταν ή επί τας**» (που ερμηνεύεται: ή **την** [ασπίδα επίστρεψε ζων] ή **επί της** [ασπίδας να σε φέρουν νεκρό] ) .

Ο [Ηρόδοτος](#) αναφέρει ότι οι Κάρες επέφεραν σημαντικές βελτιώσεις στην ασπίδα.

[1] Συνεκδοχή είναι λεκτικός τρόπος κατά τον οποίο στενεύει ή ευρύνεται η αρχική σημασία μιας λέξης. πχ. Μέρος αντί για όλο (pars pro toto): Πβλ. ΦΡΑΣΕΙΣ

- Να βάλω ένα κεραμίδι πάνω απ' το κεφάλι μου (εννοείται σπίτι ολόκληρο, όχι μόνο στέγη, και να καλυφθώ ολόκληρος, όχι μόνο το κεφάλι μου)
- Το κατά κεφαλήν εισόδημα (εννοείται κατά άτομο)
- Το μουνί σέρνει καράβι (εννοούνται οι γυναίκες)

### Περισσότερα στο ειδικό τεύχος "ΑΣΠΙΣ"

### Εικόνες:

### Περισσότερα στο ειδικό τεύχος "ΑΣΠΙΣ"

### Επίθετα:

«εύκυκλος» Η κυκλική. Ομήρου - «Ιλιάς» 14.428,  
«ομφαλόεσσα» Αυτή που φέρει ομφαλό. Ομήρου - «Ιλιάς»  
«κυκλοτερής» Ηροδότου «Ιστορία» 1.194  
«αμφίβροτη». Αυτή που καλύπτει τον ολόκληρον τον θνητόν  
«ποδηκεής». Αυτή που φθάνει μεχρι τά πόδια.

Στην νεοελληνική γραμματεία απαντούν[14.94] και τα επίθετα:

- αμφίκυκλη
- αργυρόκοσμητη
- βαριά
- βυζαντινή
- γαλατική
- γερή
- δερμάτινη
- ελαφριά
- ελλειψοειδής
- Ελληνική
- εφταδέρματη
- καρλοβηγγιανή
- κυκλική
- μακρουλή
- μεγάλη
- μετάλλινη
- μικρή
- ξύλινη
- προστατευτική
- ρωμαϊκή
- σιδερένια
- στρογγυλή
- τετράγωνη
- τριπλοδέρματη
- τυρρηνική
- χάλκινη

## Ετυμολογία:

Πιθανότατα από το Ελληνικό «σκούτος» = κατασκεύασμα εκ δέρματος. Πέρασε στα Γαλλικά ως *escu* στα Ισπανικά ως *escudo* που προφέρεται *εσκούδο* και επεστρεψε ως *αντιδάνειο σκούδο*. Το Λατινικό *scutum* επέστρεψε ως *αντιδάνειο* στα Βυζαντινά ελληνικά «σκουτάριον» και μετέπεσε σε *σκουτάρι*, απο το οποίο πρέκυψαν πολλά παραγωγα.

## Ξενόγλωσσα

- Λατινικά: *scutum*
- Αγγλικά *shield*
  - Παλαιό Αγγλικό *sciold*, *scild*, συγγενές με το *sciell* (*shell*), από το Πρωτογερμανικό *skeldus* (Νορβηγικά. *skjöldr*, Σουηδικά *skild*, Μεσ. Ολλανδικά *scilt*, Γερμανικά *Schild*, Γοτθικά *skildus*), απο την ρίζα \**skel-* διαρώ, διασπώ, διαχωρίζω, από την Πρωτο-ινδοευρωπαϊκή ρίζα «σκέλ»=κόβω. Πιθανόν από το κόψιμο ενός κορμού σε σανίδες. (πβλ. τον σκελετό του πλοίου, το σκέλος )
- *écu*
  - Στα Αρχαία Γαλλικά η λέξη *escuyer*, απο το λατινικό *scutarius* ασπιδοφόρος, φύλακας (στα αρχαία λατινικά *scutarius* ήταν ο ασπιδοποιός), απο το *scutum* "ασπίδα" που στα νεώτερα Γαλλικά έγινε *écu*.
  - Αρχικα ο *escuyer* ήταν κάποιος βοηθός ιππότη, ευγενής και αυτός, που του κουβαλούσε την ασπίδα.  
Γύρω στον 16 αιώνα αποτέλεσε ενα γενικό τίτλο σεβασμού μάλλον, παρά ευγενείας, που παρέμεινε μέχρις εσχάτων στα Αγγλικά: **esquire**. Συντέμνεται ως **esq.** και τοποθετείται ως επίθεμα του ονοματεπωνύμου.  
πχ. *Ralph Smith Esq.*

Pasted from <[http://www.stougiannidis.gr/images/byz\\_lex/armour/byz\\_armour4\\_aspis.htm](http://www.stougiannidis.gr/images/byz_lex/armour/byz_armour4_aspis.htm)>

**crúdo** rum. crud; prov. e fr. cru; port. cru; sp. crudo. Cfr. a. a. ted. hrâo (genit. hrâwes) *crudo* = lat. CRŪDUS che il Curtius stacca da una rad. KRU = CRU, [forse affine a KAR (v. *Carena*)], che ha il senso di *esser duro*, ond'anche il sscr. krûras *duro, crudo, acerbo, crudele*, kravya (gr. krêas per krêfas) *carne* (quasi *sangue rappreso*), lo zend. khrûta *duro, crudo*, il lat. crusta *crosta* e crûor *sangue rappreso*, il gr. krý-os *gelo*, krýstainô *facio gelare*, krý-stallos *cosa rappresa, congelata*, kraýros *rigido*, l'ant. nord. ted. hri-m *guazza gelata*, il lit. krusza *grandine* (cfr. *Cristallo* e *Crosta*). Il Georges lo dice sincopato da \*CRŪIDUS staccandolo direttamente da CUOR *sangue* e col senso di *sanguinante* (cfr. *Cruento*).

Che essendo di qualità da doversi o potersi cuocere, non è cotto; e dicesi principalmente di carne o altra cosa da mangiare; fig. Duro, Aspro, Rozzo, Rigido, Crudele.

Deriv. *Crudamente; Crudèle; Crudèzza; Cruaità; Incrudire; Rin-crudire; S-crudire.*

9470.566

## Φράσεις:

### Ἦταν ἡ ἐπί τας

Εἶναι πασίγνωστο το «Ἦταν ἡ ἐπί τας» που σήμαινε ὅτι ἡ ἀσπίδα χρησίμευε ὡς ἐπιτάφιο φορεῖο.

Το ἀπόφθεγμα (το ἀναφέρει ὁ [Πλούταρχος](#) στο «Λακαίων Ἀποφθέγματα» 241στ. 16) με ὀδηγεῖ στα ἐξῆς συμπεράσματα:

1. Πως οἱ ἀσπίδες, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸν κατασκευαστὴ (Κράτος ἢ Ἰδιώτη), φυλάσσονταν στο σπίτι.

Θα ἦταν δύσκολο νὰ φαντασθῶ ἓνα δημόσιο λειτουργό (ἀσπιδοφύλακα, ἀποθηκάριο) νὰ καλεῖ τις μανάδες γιὰ νὰ τοὺς παραδώσει τις ἀσπίδες τῶν παιδιῶν τοὺς γιὰ νὰ τις δώσουν με τὴν σειρά τοὺς στον σπλίτη-γιό. Ὅμως ὁ ἔλεγχος τῶν ἀσπίδων ἦταν αὐστηρὸς στὴν ἀρχαιότητα. Ἀκόμα καὶ ὅταν οἱ ἀσπίδες ἀφιερωνόντουσαν σὲ ἓνα ναό, κρεμόντουσαν χωρὶς τις λαβές ( τὰ **ὄχανα** βλ.λ.) καὶ ἦταν πρακτικῶς ἀχρηστες.

2. Το ἀπόφθεγμα ἀποτελεῖ μεμονωμένο συμβάν ἀλλιῶς δὲν θα τὸ ἀνέφερε ὁ [Πλούταρχος](#) σαν ἀπόφθεγμα ἀλλὰ σαν ἔθιμο, τελετὴ ἢ κάτι ἄλλο.

Ἡ φράση στα σχολεῖα διδάσκονταν: Οἱ Σπαρτιάτισσες ὅταν παρέδιδαν τὴν ἀσπίδα στον γιό τοὺς τοῦ ἔλεγαν «ἡταν ἡ ἐπι τας» ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ «λέγεται ὅτι μὴ Σπαρτιάτισσα ....».

Λες καὶ ἡ παράδοση τῆς ἀσπίδας γίνονταν **πάντα** καὶ ἀπὸ **ὅλες** τις Σπαρτιάτισσες με τὸν ἴδιο τελετουργικὸ τρόπο.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ: Τὸ θέμα εἶναι κάτι ἀνάλογο με τὸ «κρυφὸ σχολεῖο»: Ἐνας Μῦθος.

βλ. Εἰκόνα 1

## Στρατιωτικὲς Φράσεις

- «ἐπ' ἀσπίδας πέντε καὶ εἴκοσι τάξασθαι» : παράταξη πλάτους 25 ἀνδρῶν. Th.4.93
- «στρατιὰν τεταγμένην οὐκ ἐπ' ὀλίγων ἀσπίδων» : με πολὺ στρατό Id.7.79;
- «ἴστασθαι ἐπὶ τρεῖς ἀσπίδας»: σὲ τρεῖς γραμμές Ar.Fr.66
- «ἐπὶ μιᾶς ἀσπίδος» σὲ μὴ γραμμή, Isoc.6.99;
- «ἐπ' ἀσπίδα ἢ παρ' ἀσπίδα»: στα ἀριστερά, Ξενοφώντος Κύρου παιδεία.7.5.6, Κυροῦ Ἀνάβασις .4.3.26; Πρὸς τὰ ἀριστερά, ἐπειδὴ ἡ ἀσπίδα ἐκρατεῖτο με τὸ ἀριστερὸ χέρι, (ἀντιθέτως ἡ ἐκφραση [ἐπὶ δόρυ](#), σήμαινε «στα δεξιὰ»)
- «παρ' ἀσπίδος» ἢ «παρ' ἀσπίδα» : παρατάσσομαι γιὰ μάχη, κυριολεκτικὰ «τοποθετοῦμαι δίπλα

στην ασπίδα»

ἡμῖν δ' ἀνάγκη πρὸς μίαν ψυχὴν βλέπειν. λέγουσι δ' ἡμᾶς ὡς ἀκίνδυνον βίον ζῶμεν κατ' οἴκους, οἱ δὲ μάρνανται δορί, κακῶς φρονοῦντες: ὡς τρις ἂν παρ' ἀσπίδα στήναι θέλομ' ἂν μᾶλλον ἢ τεκεῖν ἄπαξ.

Ευριπίδου - Μήδεια 250, Φοίνισσες 1001;

- «παρ' ἀσπίδα βεβηκέναι» ἢ «ἐκπονεῖν» ἢ
- «ἔς ἀσπίδ' ἤξειν»
- «ἀσπίδας συγκλείειν» (συγκλείω)
- «ἀσπίδα τίθεσθαι» : υπηρετῶ στις τάξεις του στρατού  
Πλάτωνος Νομοί.756a;
- «θέσθαι τὰς ἀσπίδας» : στοιβάζω τις ασπίδες  
X.HG2.4.12;
- «ἐπειδὴν ἀσπίς ψοφῆ»:  
ὅταν ηχοῦν οι ασπίδες, δηλαδή όταν συγκρούονται δύο ασπιδοφόροι (οπλίται).  
Id.An.4.3.29;
- «ἀσπίδα ἀναδέξαι», «ἀσπίδα ἄραι»,  
Ανυψώνω την ασπίδα ως σημείον, ως σημαία.  
Ηροδοτου Ιστορία 6.115, Ξενοφώντος Ελληνικά .1.27.
- «σάκεσιν εἰλυμένοι ὠμους»  
Καλυπτώντας τους ὠμους με τις ασπίδες τους.  
Ομήρου Οδύσσεια Ραψ. Ξ , 135

## Ομόηχα

«ασπίδα» ονομάζονται και άλλα άσχετα :

- Ημισφαιροειδές ρηχό πιατο , Αριστοφών 14.
- Υπέρθυρο, IG4.1484.79 (Epid.).
- Η αιγυπτιακή κόμπρα
- Διακοσμητικό με σχήμα ασπίδας, θυρεός

## Παράγωγα

- Ασπιδοφόρος
- Υπασπιστής
- Ρίψασπις ἢ ασπιδαποβλής
- Ωτοασπίδα (σύγχρονη λέξη)

## Διαστάσεις

**Για τις βυζαντινές ασπίδες<sup>356.1</sup>**

Οι ασπίδες του πεζικού είχαν πολλά και διάφορα σχήματα, ανάλογα με τους οπλίτες που τις χρησιμοποιούσαν. Η ασπίδα των ανδρών του βαρέος πεζικού, η **σκούτα**, είχε συνήθως ωοειδές σχήμα και μήκος 90-120 εκατοστών. Άλλοι οπλίτες κρατούσαν στρογγυλές ασπίδες με διάμετρο 76 περίπου εκατοστών, οι οποίες ήταν σε χρήση και από τους ιππείς. Από την άλλη οι άνδρες του ελαφρού πεζικού είχαν μόνο μία μικρή στρογγυλή ασπίδα, την πέλτη, με διάμετρο 30 περίπου εκατοστών. Την ίδια ασπίδα έφεραν -σύμφωνα με τις στρατιωτικές πραγματείες - πολλοί άνδρες του βαρέος ιππικού, κυρίως οι τοξότες.

## Συνώνυμα - Συγγενικά:

# 104. Άσπης, Άντυξ, Βοῦς, Γέρρον, Θυρεός, Ίτέα, Ίτυς, Κύκλος, Λαισήϊον, Όπλον, Πάρμη, Πέλτη, Ρινός, Σάκος.

9343.169

Αιγίς

Γερρον

Θυρεός

Ίτυς

Κύκλος

Λαισήϊον

Λαφθία\*

Όπλον

Πάρμη

Πέλτη

Ρινός

Σάκος (το)

Σκουτάρι (το)

Hesychius Lexicogr., *Lexicon (A—O)*. {4085.002} [close](#)

(432.) λαφθία· ἡ ἀσπίς, ὄπλον

## Αναφορές:

### Ηρόδοτος

Ἄρπαγος δὲ καταστρεψάμενος Ἴωνιν ἐποίεετο στρατηίην ἐπὶ Κᾶρας καὶ Καυνίου καὶ Λυκίου, ἅμα ἀγόμενος καὶ Ἴωνας καὶ Αἰολέας. [2] εἰσὶ δὲ τούτων Κᾶρες μὲν ἀπιγμένοι ἐς τὴν ἠπειρον ἐκ τῶν νήσων. τὸ γὰρ παλαιὸν ἐόντες Μίνω κατήκοοι καὶ καλεόμενοι Λέλεγες εἶχον τὰς νήσους, φόρον μὲν οὐδένα ὑποτελέοντες, ὅσον καὶ ἐγὼ δυνατός εἰμι ἐπὶ μακρότατον ἐξικέσθαι ἀκοῆ· οἱ δὲ, ὅκως Μίνως δέοιτο, ἐπλήρουν οἱ τὰς νέας. [3] ἅτε δὴ Μίνω τε κατεστραμμένου γῆν πολλὴν καὶ εὐτυχέοντος τῷ πολέμῳ, τὸ Καρικὸν ἦν ἔθνος λογιμώτατον τῶν ἐθνῶν ἀπάντων κατὰ τοῦτον ἅμα τὸν χρόνον μακρῶ μάλιστα. [4] καὶ σφι τριζὰ ἐξευρήματα ἐγένετο, τοῖσι οἱ Ἕλληνες ἐχρήσαντο· καὶ γὰρ ἐπὶ τὰ κράνεα λόφους ἐπιδέεσθαι Κᾶρες εἰσὶ οἱ καταδέξαντες καὶ **ἐπὶ τὰς ἀσπίδας τὰ σημῖα ποιέεσθαι**, καὶ ὄχανα ἀσπίσι οὗτοι εἰσὶ οἱ ποιησάμενοι πρῶτοι· τέως δὲ ἄνευ ὀχάνων ἐφόρεον τὰς ἀσπίδας πάντες οἱ περ ἐώθεσαν ἀσπίσι χρᾶσθαι, τελαμῶσι σκυτίνιοι σιδηροκίοντες, περὶ τοῖσι αὐχέσι τε καὶ τοῖσι ἀριστεροῖσι ὤμοισι περικείμενοι.

### Πλούταρχος (για τον Αργίλοχο)

Ἄρχιλοχον τὸν ποιητὴν ἐν Λακεδαίμονι γενόμενον αὐτῆς ὥρας ἐδίωξαν, διότι ἐπέγνωσαν αὐτὸν πεποικότερα ὡς κρεῖττον ἐστὶν ἀποβαλεῖν τὰ ὄπλα ἢ ἀποθανεῖν:

Ἀσπίδι μὲν Σαῖων\* τις ἀγάλλεται, ἦν παρὰ θάμνω

ἐντος ἀμώμητον κάλλιπον οὐκ ἐθέλων:

αὐτὸν δ' ἔκ μ' ἐσάωσα:

τί μοι μέλει ἀσπίς ἐκείνη; ἐρρέτω:

ἐξαῦτις κτήσομαι οὐ κακίω.

\*Σαῖοι (λογοπαίγνιο μετὰ τὸ Σαῖοι καὶ σώοι, σώζω ἐσάωσα).<sup>918</sup>

Σάϊοι, οἱ, (νυ-). Λαός ἀρχαῖο τῆς Θράκης, κατοικοῦντες περὶ τὴν πόλιν Ἀβδηρα καὶ ἐπὶ τῆς νήσου Σαμοθράκης. Ἄριστοφ. *Κισ.* 1296. κατὰ Στράβ. = Σίντιαι καὶ Σακαῖοι καλούμενοι.

### Πλούταρχος (Ασπίς)

Ἄλλη προσανατιδοῦσα τῷ παιδί τὴν ἀσπίδα καὶ παρακελευομένη· "τέκνον" ἔφη, "ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τᾶς."

Πλούταρχος - «Λακαίνων Αποφθέγματα»<sup>241F 16</sup>

Τὸ δὲ Boucle τῶν Γάλλων εἶν' ἀπὸ τοῦ παρακμάζοντος Λα-  
τινισμοῦ τὸ Buccula σημαῖνον κυρίως Ἀσπίς, ὅθεν καὶ τὸ Γαλλιστὶ  
bouclier.

βλ.βιβ1

Ἡ ασπίδα ἦταν τὸ συνηθέστερον ἀπὸ τὰ λαφύρα καὶ τὰ σκυλα

**Suidas ita distinguit: Σκῦλα τὰ ἀπὸ τῶν πολεμίων ἀνηρημένα  
τὰ ἐκ τῶν νεκρῶν, λάφυρα δὲ τὰ ἐκ τῶν ζώντων.**

**AD CONSTANT, PORPH. DE CERIM. LIB. II. 727**

## Εικόνες

Περισσότερα στο ΛΕΥΚΩΜΑ ΑΣΠΙΔΩΝ

Ασιατικη



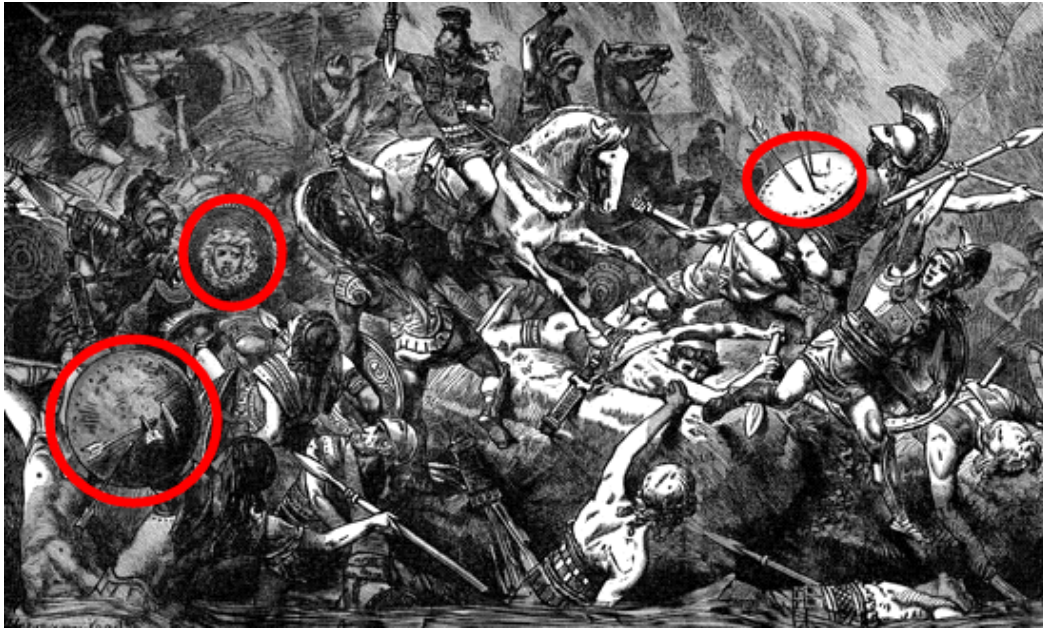
Βυζαντινη



Μεξικάνικες ασπίδες



Μαχη



### Βιβλιογραφία:

1. 9187 πρωχοπροδρομικά - ΚΟΡΑΗΣ ΑΤΑΚΤΑ
2. [461](#)

Copyright© 2012 by Aris Stougiannidis